ministeeriumi informatsiooni osakonna juhatajaks, toimetades ühtlasi ingliskeelset kaubanduslikku bülletääni. — K. on avaldanud 2 novellikogu: Elutungi avaldused (Tartus, 1911) ja Paigulised (Tallinnas, 1913), millest esimene on kirjutatud Tallinna Toompeal kindlusvangistuses ja teine osalt sealsamas. Need raamatud sisaldavad küll asjaarmastaja katseid, kuid on loetavad oma vahenditu väljendusviisi tõttu, nagu ka K.-i ajakirjanduslik proosa kuulus omal ajal parema hulka.

F. T.

KOTZEBUE, August Friedrich Ferdinand v., Saksa kirjanik, dramaturg, politik, sünd. 3. V 1761 ukj. Weimaris, õppis 1777—80 Jeena ja Duisburgi ülikoolis õigusteadust, teotses lühikest aega oma kodulinnas advokaadina ja asus a. 1781 krahv Görtzi kutsel Peterburi. Asehaldamiskorra maksmapanekul Baltimail nimetati K. a. 1783 ülem-edastamiskohtu assessoriks Tallinnas ja a. 1785 Eestimaa kubermangu-magistraadi presidendiks ning ülendati aadliseisusse. Kodunenud Tallinnas, asutas K. siin a. 1784 asjaarmastajate-teatri, millest hiljemini (1795—98) arenes alaline kunstiteater, näitejuhtideks ja lavastajaiks Saksamaalt tulnud direktorid. Tallinnas kirjutas K. 1788—89 oma esimesed dramaatilised teosed »Menschenhass u. Reue« ja »Die Indianer in England«, mis talle varssi tõid laialise kuulsuse. Neile teostele järgnes pikk rida teisi, milledest mõned käsitlevad eesti aineid (vt Rosenplänter). »Menschenhass u. Reue« esietendus Tallinna asjaarmastajateteatris kujunes kirjandusloolisel märgitavaks sündmuseks. — Peale oma esimese naise (Vene kindr.-leitn. v. Esseni tütre) surma loobus K. Vene riigi teenistusest, elas mõne aja Pariisis ja Mainzis, asus a. 1795 Friedenthali Tallinna lähedal, kuid läks siis oma tõusvat teatritähte jälgima ja töötas 1798—1800 õueteatri juhina Viinis, Weimaris ja Jeenas. Venemaale tagasipöördumisel arreteeriti ta kui kahtlane politiline kirjanik Miitavis (apr. 1800) ja saadeti Siberi, kuid armu saanud keiser Paul I-lt, siirdus ta samal a. Peterburi, saades sealse Saksa teatri juhiks, ja omandas keisri kingitusena Vooru mõisa Viljandimaal. Peale Paul I surma asus K. jälle Saksamaale, andis Berliinis ühes G. Merkeliga (vt.) välja ajakirja »Der Freimüthige« ja töötas a. 1806 Königsbergis Preisi ajaloo alal. Peale Jeena lahingut tuli K. tagasi Eestimaale ja elas 1807—13 temale kuuluvas Vardi mõisas. Sel ajal on ta ratsionalistlik vaim eriliselt teotsenud rahvatulunduslikkude küsimustega. K. E. v. Baeri (vt.) kaudsete andmete põhjal on tõenäoline, et K. esimesena tunduvalt on mõjutanud kartulikasvatuse levimist Eestimaal, mis sihis ta oma mõisas oli tegev olnud juba 1809. a.-st peale. Aa. 1812—13 oli ta politiliselt tegev Napoleoni vastasena, sai hiljemini (1816) Vene keisri ja püha allianssi palgaliseks agendiks ja tapeti Saksa üliõpilase Sandi poolt Mannheimis 23. III 1819. — K. lavateosed saavutasid omal ajal üleilmlise menu. Aastakümnel 1830—40 oli K. Inglismaalgi tuntuim Saksa teatrikirjanik, ja muuseas just nende teostega, mis Tallinna asjaarmastajate teatris oma esilavastused olid läbi teinud. Tallinna Saksa teatri repertuaaris a. 1839 oli K. oma 42 teosega kaugelt ülekaalus. Kuid ka Saksa riigi lavadel on ta püsinud hoolimata Weimari klassiliste suuruste vaenust; lustmängud nagu »Die beiden Klingsberg« (1801) või »Die deutschen Kleinstädter« (1803) (küll vähe usaldatava teate järgi satiir Vana-Tallinnale) omavad peale jandieffektide tänapäevgi kultuurajaloolist tähendust. Kui ärkav Eesti asus teatrit tegema, siis pöördus ta K. repertuaari poole. K. tõlkijana algas m. s. A. Kitzberg oma näitekirjanduslikku tegevust (»Wirrwarr«, 1878).

Allg. D. B., 16; Recke-Napiersky II; Elisabet Rosen, Rückblicke auf d. Pflege d. Schauspielkunst in Reval (1910); K. Holl, Geschichte d. deutsch. Lustspiels (1923), lk. 205—11. *O. G.; G. S.*

KRAUSE, Johann Wilhelm, arhitekt, sünd. 19. VI 1757 ukj. Schweidnitzi lähedal Alam-Sileesias, töötas Zittau linnaarhitekti juures, õppis 3 a. usuteadust Leipzigis, astus siis õppimist lõpetamata Inglise teenistuses seisvasse Saksa kahurväeossa ja võttis sellega osa võitlustest Inglismaast lahtilöönud Põhja-Ameerika vastu. Tuli 1787. a. koduõpetajana Liivimaale, omandas seal hiljemini mõisa ja valiti 1803. a. äsjaasutatud Tartu ülikooli tulundusteaduse, tehnoloogia ja ehituskunsti professoriks, millisele kohale jäi kuni surmani 10. VIII 1828. a., ehitades selle aja kestes Tartus rea mitmesuguseid hooneid. Nendest on tähtsamad ülikooli peahoone (1803—09), anatoomikum (keskosa 1803—05, tiivad 1825—27) ja Toomkiriku varemete kooriosa ümberehitus ülikooli raamatukoguks (1804—07). K. ehitused, eriti ülikooli peahoone, kuuluvad paremate uusklassitsistlikus stiilis läbiviidud hoonete hulka Eestis.

Neumann, Lex.; Левицкій I; V. Vaga, Die Architekten der Dorpater Universität (käsikiri Tartu ülik. arhiivis). *A. V.*

KREEK, Cyrillus, helikunstnik, sünd. 3. XII 1889 Ridala klk. Saanika koolimajas õpetaja pojana. K. omandas muusikalise hariduse Peterburi konservatooriumis, töötades 1908—11 trombooni klassis professorite Türneri ja Volkovi juures ning 1912—16